



“OILA VA GENDER” ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI

OILA, XOTIN-QIZLAR VA IJTIMOIY HAYOT

e l e k t r o n i l m i y j u r n a l

1/2025

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan
2021-yil 17-iyundagi 1190-sonli “Ommaviy axborot vositasi davlat
ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma” berilgan.

“Oila, xotin-qizlar va ijtimoiy hayot” jurnali “Ijtimoiy boshqaruv”
jurnalining vorisidir.

*Jurnal mahalla va oila institutlarini mustahkamlash hamda gender tengligiga
oid barcha ijtimoiy masalalar sohasida fanlararo fundamental, ilmiy-amaliy
tadqiqotlar va innovatsion g‘oyalarni tatbiq etishga ixtisoslashgan nashrdir.*

ISSN 9874-4126

TOSHKENT

TAHRIR HAY'ATI RAISI:

EGAMBERDIYEVA Nodira Melibayevna (Bosh muharrir) – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:

NARBAYEVA Tanzila Kamalovna – *sotsiologiya fanlari doktori, professor.*
MUSURMANOVA Aynisa Musurmanovna (Bosh muharrir o'rinbosari) – *pedagogika fanlari doktori, professor.*
ABDURAMANOV Xamid Xudaybergenovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
BEGIMQULOV Uzoqboy Shoimqulovich – *pedagogika fanlari doktori, professor.*
FARFIYEV Bahromjon Atxamdjanovich – *sotsiologiya fanlari doktori, dotsent.*
ISHKUVATOV Valiqlul Turdiyevich – *tarix fanlari doktori, professor.*
KARAMYAN Marietta Xachaturovna – *psixologiya fanlari doktori, professor.*
MUSLIMOV Narzulla Alixanovich – *pedagogika fanlari doktori, professor.*
NURMATOVA Mukarram Axmedovna – *falsafa fanlari doktori, professor.*
NARMATOV Nuriddin Soatmuradovich – *yuridik fanlari doktori, professor.*
RAHMANQULOVA Nilufar Xodji-Akbarovna – *yuridik fanlari doktori, dotsent.*
SAYDIVALIYEVA Xurshida Xodjiakbarovna – *yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).*
ATAMURATOV Rasuljon Kadirjonovich – *pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).*
SODIQOVA Shohida Marhobayevna – *sotsiologiya fanlari doktori, professor.*
UMIRZAKOV Baxodir Xamidovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
IBRAGIMOV Lutfullo Ziyodullayevich – *geografiya fanlari doktori, dotsent.*
JABBAROV Ulug'bek Abduraxmanovich – *pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).*
HOJIYEV Rasulbek Boynazar o'g'li – *falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Эгамбердиева Нодира Мелибаевна (Главный редактор) – *доктор педагогических наук, профессор.*

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Нарбаева Танзила Камаловна – *доктор социологических наук, профессор.*
Мусурманова Айниса Мусурмановна (Заместитель главного редактора) – *доктор педагогических наук, профессор.*
Абдураманов Хамид Худайбергенович – *доктор экономических наук, профессор.*
Бегимкулов Узокбой Шоимкулович – *доктор педагогических наук, профессор.*
Фарфиев Бахромжон Аткамджанович – *доктор социологических наук, доцент.*
Ишкuvatov Валикул Турдиевич – *доктор исторических наук, профессор.*
Карамян Мариэтта Хачатуровна – *доктор психологических наук, профессор.*
Муслимов Нарзулла Алиханович – *доктор педагогических наук, профессор.*
Нурматова Мукаррам Ахмедовна – *доктор философских наук, профессор.*
Нарматов Нуриддин Соатмурадович – *доктор юридических наук, профессор.*
Рахманкулова Нилуфар Ходжи-Акбаровна – *доктор юридических наук, доцент.*
Сайдивалиева Хуршида Ходжаикбаровна – *доктор философии юридических наук (PhD).*
Атамуратов Расулжон Кадирджонович – *доктор философии педагогических наук (PhD).*
Содикова Шохид Мархобаевна – *доктор социологических наук, профессор.*
Умирзаков Баходир Хамидович – *доктор экономических наук, профессор.*
Ибрагимов Лутфулло Зиёдуллаевич – *доктор географических наук, доцент.*
Жаббаров Улугбек Абдурахманович – *доктор философии педагогических наук (PhD).*
Ходжиев Расулбек Бойназар оглы – *доктор философии (PhD) по философским наукам.*

THE CHAIRMAN OF THE EDITORIAL BOARD:

Egamberdiyeva Nodira Melibayevna (Editor-in-Chief) – *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.*

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Narbayeva Tanzila Kamalovna – *Doctor of Sociological sciences, Professor.*
Musurmanova Aynisa Musurmanovna (Deputy Editor-in-Chief) – *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.*
Abduramanov Khamid Khudaybergenovich – *Doctor of Economic Sciences, Professor.*
Begimkulov Uzokhboy Shoimkhulovich – *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.*
Farfiyev Bakhromjon Atkhamdjanovich – *Doctor of Sociological Sciences, Associate Professor.*
Ishkuvatov Valikhul Turdiyevich – *Doctor of Historical Sciences, Professor.*
Karamyan Marietta Khachaturovna – *Doctor of Psychological Sciences, Professor.*
Muslimov Narzulla Alikhanovich – *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.*
Nurmatova Mukharram Akhmedovna – *Doctor of Philosophical Sciences, Professor.*
Narmatov Nuriddin Soatmuradovich – *Doctor of Law Sciences, Professor.*
Rakhmankulova Nilufar Khodji-Akbarovna – *Doctor of Law Sciences, Assistant Professor.*
Saydivaliyeva Khurshida Khodjiakbarovna – *Doctor of Philosophy in Law (PhD).*
Atamuratov Rasuldjon Kadirdjonovich – *Doctor of Philosophy in Pedagogy (PhD).*
Sodikova Shokhida Markhobayevna – *Doctor of Sociological Sciences, Professor.*
Umirzakov Bakhodir Khamidovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Ibragimov Lutfullo Ziyodullayevich – *Doctor of Geographical Sciences, Assistant Professor.*
Djabbarov Ulughbek Abdurakhmanovich – *Doctor of Philosophy in Pedagogy (PhD).*
Khodjiev Rasulbek Boynazar ogly – *Doctor of Philosophy (PhD) in Philosophical Sciences.*

SOTSILOGIYA

Usmonova R.M. O'zbekistonda xotin-qizlar norasmiy bandligini kamaytirishning iqtisodiy va huquqiy jihatlarining sotsilogik tahlili	4
---	---

JAMIYAT VA OILA

Axunov M.M. Aholi migratsiyasi genezisi va uning nazariy-metodologik asoslari.....	17
Yulchiyeva D. Oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlashga qaratilgan ijtimoiy-pedagogik faoliyat mohiyati	26
Davlatova H.U. Yoshlar orasida intellektual migratsiya ko'lamini qisqartirish va tartiblash mexanizmlarini takomillashtirish.....	36

IJTIMOIY PEDAGOGIKA

Matkarimov A.M. Oilada ta'lim muhitini rivojlantirishning ilmiy-pedagogik jihatlarini	46
Ummatkulova N. Oila va maktab hamkorligida o'smirlarning aqliy rivojlanishini takomillashtirish.....	53
Qahhorova F.Y. Ijtimoiy pedagogikada ishontirish metodlari	60
Rustamova N.Y. Oilada kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan tadqiqot ishlari metodikasi mazmunini tahlil qilish.....	67
Egamberdiyeva G.B. Umumiy o'rta ta'lim maktablari direktorlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning o'rni.....	79

IJTIMOIY PSIXOLOGIYA

Arzikulov D.N. Mutaxassislar shaxsiy-kasbiy sifatlarini shakllantirishning axloqiy-psixologik omillari.....	89
Shamsiyev O'.B. Bolalar chapaqayligi xususida	94
Абдуганиева Д.А. Влияние семейного воспитания на формирование эмоционального состояния личности	100
Xudoyorova M.X. Ta'lim psixologiyasining talabalar o'zlashtirishidagi ahamiyati	109
Ashurova A.N. O'smirlik davrida o'z-o'zini anglashni rivojlantirishning psixologik omillari	119
Nazarova M.Y. Xotin-qizlarga nisbatan kiberzo'ravonlik: sabab, oqibat va himoya mexanizmlari.....	127



Davlatova Hulkaroy Uktamovna,
Andijon davlat chet tillari instituti
“Ingliz tili nazariy aspektlari” kafedrası dotsenti

YOSHLAR ORASIDA INTELLEKTUAL MIGRATSIYA KO‘LAMINI QISQARTIRISH VA TARTIBLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya. *Mazkur maqolada yoshlar orasida intellektual migratsiya ko‘lamini qisqartirish va tartiblash mexanizmlarini takomillashtirish borasida fikr yuritilgan. Shu bilan birga, O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining xorijda ishlash, muayyan kasb va ixtisoslik bo‘yicha chet el tajribalarini o‘rganish huquqi kafolatlangani, biroq mo‘may maosh olish ilinjida o‘zga yurtlarga noqonuniy yo‘l bilan ketgan hamda odam savdosi qurboniga aylanayotganlar ham uchrayotgani kabi og‘riqli muammolarimiz haqida ham mulohazalar keltirilgan.*

Аннотация. *В данной статье рассматриваются вопросы сокращения масштабов интеллектуальной миграции среди молодежи и совершенствования механизмов регулирования. При этом констатируется, несмотря на то, что права граждан Республики Узбекистан на работу за рубежом, изучение зарубежного опыта по отдельным профессиям и специальностям гарантированы законодательством страны, встречаются и те, кто выезжает в другие страны нелегально и становится жертвой торговли людьми.*

Annotation. *This article examines the issues of reducing the scale of intellectual migration among young people and improving regulatory mechanisms. At the same time, it is stated that despite the fact that the rights of citizens of the Republic of Uzbekistan to work abroad and study foreign experience in certain professions and specialties are guaranteed by the legislation of the country, there are also those who travel to other countries illegally and become victims of human trafficking.*

Tayanch so‘zlar: *yoshlar, migratsiya, ish, horij, daromad, oila, ota-ona, farzandlar, qonunchilik, kasb-kor.*

Ключевые слова: *молодежь, миграция, работа, за рубежом, доходы, семья, родители, дети, законодательство, профессия.*

Keywords: *youth, migration, work, abroad, income, family, parents, children, legislation, profession.*

Kirish. Iqtisodiy globallashuv kuchayib borayotgan bugungi kunda inson resurslari harakatining shakl va yo'nalishlari, boshqacha aytganda, migratsiya oqimi tobora jadal tus olmoqda. Albatta, kimdir zamonaviy bilim egallash yoki davolanish uchun xorijga yo'l oladi, boshqa birov esa turmush sharoitini yaxshilash maqsadida musofirchilikda yurib bo'lsa-da, serdaromad ishning boshini tutishga harakat qiladi. 2020-yilning birgina oktabr oyida pul o'tkazmalari oladigan uy xo'jaliklarining ulushi o'tgan oyga nisbatan deyarli o'zgarmadi, ammo 2019-yil ko'rsatkichidan past bo'lib qolmoqda. Aprel oyida har qanday pul o'tkazmalarini olgan oilalar ulushi o'tgan yilning shu davriga nisbatan ikki baravar kamayib, may va avgust oylarida biroz tiklandi. Pul o'tkazmalari olganlar orasida aprel oyida 2019-yilning shu davriga nisbatan jami pul o'tkazmalari qiymati 67 foizga pasaygan. Ushbu ko'rsatkichning pasayishi o'tgan yilning joriy davriga nisbatan 16 foizni tashkil etdi. Shu bilan birga, O'zbekiston Markaziy banki ma'lumotlariga ko'ra, karantin cheklovlari tufayli aviaparvozlarining qisqarishi natijasida rasmiy pul o'tkazmalari o'zgarishi bilan bog'liq pul o'tkazmalari hajmi 3 foizga pasayganini ko'rsatdi. Xususan, xorijda ishlovchi oila a'zolari bor uy xo'jaliklari soni kamaydi. Aprel va oktabr oylarida chet elda istiqomat qiluvchi oilalarning ulushi 2019-yilning shu davrlariga nisbatan 3 foiz darajaga past bo'ldi. Joriy yilning oktabr oyida hali ham chet elda bo'lganlar orasida faol bandlik 90 foizdan 85 foizgacha kamaydi. Apreldan oktabrgacha chet elga ko'chib o'tishni rejalashtirgan oilalarning ulushi deyarli nolga tushdi.

Maqsad va uni asoslash. O'zbekiston xalqaro mehnat bozorining to'laqonli a'zosi sifatida migratsiya jarayonidan chetda qolgani yo'q. Fuqarolarimizning xorijda ishlash, muayyan kasb va ixtisoslik bo'yicha chet el tajribalarini o'rganish huquqi kafolatlangan. Biroq mo'may maosh ilinjida o'zga yurtlarga noqonuniy yo'l bilan ketib, odam savdosi qurboniga aylanayotganlar ham uchrayotgani og'riqli muammolarimizdan biridir. O'zbekistondagi migratsiya jarayonlarining o'ziga xos jihatlari va sabablarini aniqlash, fuqarolarning migratsiyaga oid, jumladan, mehnat va ta'lim migratsiyasi bilan bog'liq kayfiyatini o'rganish, mehnat migrantlarining ijtimoiy va huquqiy himoyasizlik darajasini aniqlash kabi jihatlar "Ijtimoiy fikr" Respublika jamoatchilik fikrini o'rganish markazi mutaxassisleri tomonidan o'tkazilgan ijtimoiy so'rovning e'tibor markazida bo'ldi.

"Ijtimoiy fikr" jamoatchilik fikrini o'rganish markazi tomonidan o'tkazilgan navbatdagi so'rov shu nuqtayi nazardan o'ta dolzarb ahamiyatga ega. "Migratsiya jarayonlari – jamoatchilik fikri ko'zgusida" mavzuida fuqarolarimizning kayfiyatini, mehnat migratsiyasiga munosabatini o'rganish, ijtimoiy holati va huquqiy savodxonlik darajasini

***O'zbekiston
Markaziy banki
ma'lumotlariga
ko'ra, karantin
cheklovlari tufayli
aviaparvozlarining
qisqarishi
natijasida rasmiy
pul o'tkazmalari
o'zgarishi bilan
bog'liq pul
o'tkazmalari
hajmi 3 foizga
pasayganini
ko'rsatdi. Xususan,
xorijda ishlovchi
oilalari bor
uy xo'jaliklari soni
kamaydi.***

***So‘rov natijalari
ehtimoliy
migrantlar
uchun qaysi
mamlakatlar eng
jozibador ekanini
aniqlash imkonini
berdi. Avvalgi
yillarda bo‘lgani
kabi hozir ham
o‘zbekistonliklar
uchun Rossiya
Federatsiyasi eng
maqbul mamlakat
bo‘lib qolmoqda.
Bu til bilishda
muammoning
yo‘qligi, oilaviy va
madaniy aloqalar,
ta’lim tizimlarining
o‘xshashligi,
vizasiz borib-kelish
tartibi mavjudligi
kabi omillar bilan
izohlanadi.***

aniqlash maqsadlari ko‘zda tutilgan so‘rovda yurtimizning barcha hududidan turli millatga mansub 1 ming 100 nafar kishi ishtirok etdi. Aytish kerakki, respondentlar orasida davlat korxona va muassasalarida ishlayotganlar ham, fermer va tadbirkorlar ham, talabalar, o‘quvchilar, pensioner va ishsizlar ham bor. “Sizda O‘zbekiston Respublikasini tark etib, doimiy yashash uchun boshqa mamlakatga ketish istagi bormi?”. Ushbu savol bilan boshlangan so‘rovda respondentlarning mutlaq katta qismi 97,1 foizi O‘zbekistonni tark etishni aslo istamasligini, o‘z kelajagini shu yurt bilan bog‘liq holda ko‘rishini bildirgan. Faqat 1,5 foiz ishtirokchi boshqa mamlakatga ketish niyatida ekanini ma’lum qilgan. Yosh kesimida esa 18–19 yoshlilar va 20–29 yoshlilar guruhidagi respondentlar migratsion kayfiyatga ko‘proq moyil.

Tadqiqotga ko‘ra, 62,5 foiz ehtimoliy migrantlarning mamlakatdan ketish haqidagi qarori uzil-kesil emas. Ular agar doimiy va daromadli ish topishsa, o‘z kasbiy va intellektual salohiyatini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo‘lishsa, chet elga jo‘nash fikridan voz kechishga tayyorlar.

So‘rov natijalari ehtimoliy migrantlar uchun qaysi mamlakatlar eng jozibador ekanini aniqlash imkonini berdi. Avvalgi yillarda bo‘lgani kabi hozir ham o‘zbekistonliklar uchun Rossiya Federatsiyasi eng maqbul mamlakat bo‘lib qolmoqda. Bu til bilishda muammoning yo‘qligi, oilaviy va madaniy aloqalar, ta’lim tizimlarining o‘xshashligi, vizasiz borib-kelish tartibi mavjudligi kabi omillar bilan izohlanadi. Shuningdek, 2017-yilda AQShga ko‘chib borish istagidagilar soni ortdi. Bu yo‘nalish, asosan, Andijon, Samarqand, Toshkent viloyatlari va Toshkent shahri aholisi o‘rtasida ommalashgani qayd qilindi. Ayni damda G‘arbiy Yevropaga intilayotgan respondentlar soni qisqardi va hech bir respondent Yaqin Sharqdagi biron-bir mamlakatga borib yashash niyatini bildirmadi.

O‘zbekiston fuqarolarining xorijga yo‘l olishiga asosiy sabablardan biri – ta’lim olish bilan bog‘liq. Masalaning ushbu jihati alohida e’tiborga olingan tadqiqotda “Keyingi besh yilda sizning oilangizdan kimdir ta’lim olish yoki ta’lim darajasini oshirish maqsadida chet elga borganmi?” savoliga ishtirokchilarning salkam ikki foizi “ha” deb javob berdi. Oila a’zolari chet elda ta’lim olgan yoki hozirgi vaqtda ta’lim olayotgan respondentlarning ko‘pchiligi poytaxt aholisi hissasiga to‘g‘ri keladi. Bundan ayon bo‘ladiki, Rossiya Federatsiyasi, AQSh, Janubiy Koreya, Yevropa mamlakatlari va Xitoy eng ommabop yo‘nalishlardan biridir.

Farzandlari chet davlatda tahsil olgan 42,1 foiz respondentning bildirishicha, ularning oila a’zosi o‘qishdan so‘ng, o‘z yurtiga qaytgan. 9,5 foiz ishtirokchining javobiga ko‘ra, ularning yaqin kishisi o‘qishni tamomlagan, biroq uyga qaytib kelmagan. Xorijda qolgan bu yosh

mutaxassislarning ayrimlari o'sha joyda oila qurishi ham ularning O'zbekistonga qaytmasligiga sabab bo'lmoqda. So'rov natijalari xorijda ilm olgan yoshlarning Vatanga qaytishi uchun ishga joylashish va kasbiy moslashuvning qulay sharoitlarini yaratishning yangi mexanizmlarini ishlab chiqish, biznes-inkubatorlar va texnoparklar barpo etishni kengaytirish zarurligini ko'rsatdi. Zero, bilimli, salohiyatli yoshlar o'zimizga ham kerak!

So'rovlar natijalariga ko'ra, mehnat migratsiyasiga ketish istagini bildirganlarning katta qismini erkaklar tashkil qiladi. Pul topish uchun fuqarolar boshqa mamlakatga ko'pincha bir yil muddatga (26,7 foizi), kamroq holatda ikki yil muddatga borishni afzal ko'rishadi (15,8 foizi). Ishlash uchun uzoq muddatga ketmoqchi bo'lganlar foizi u qadar yuqori emas. Qizig'i shuki, boshqa mamlakatga ishlash uchun ketish istagidagi respondentlar ulushi shaharda ham, qishloq joylarda ham bir xil. Xorijda ishlash uchun sabablar turlicha. So'rov fuqarolarning qaysi maqsadda mehnat migratsiyasiga intilishlarini aniqlashga imkon berdi. So'ralgan har ikkinchi fuqaro ishlab topgan puliga uy-joy, yer uchastkasi yoki avtomobil sotib olish niyatida ekanini bildirgan. Har to'rtinchi respondent to'y marosimlarini o'tkazish, bolalarining o'qishi uchun to'lovni amalga oshirish va boshqa o'tkir ijtimoiy-maishiy muammolarini hal qilish maqsadida mehnat migratsiyasiga qo'shiladi. Har o'ninchi respondent o'z biznesini ochish uchun boshlang'ich kapitalga muhtoj. So'ralganlarning sakkiz foizi o'z ijtimoiy maqomini oshirishga umid qiladi.

Yana bir muhim jihat – Rossiya Federatsiyasi O'zbekiston fuqarolari uchun mehnat migratsiyasining asosiy yo'nalishligicha qolmoqda. Respondentlar (18 foizi) ishlash uchun ma'qul sanagan navbatdagi davlat Janubiy Koreyadir. Binobarin, Janubiy Koreya mehnat migratsiyasi bo'yicha O'zbekistonning yaqin sheriklaridan biri hisoblanadi. Ushbu uchlik so'ngida esa AQSh turibdi. Tadqiqotda mehnat migratsiyasi mamlakatini tanlashda yuqori ish haqi omilini shaharliklar qishloq aholisiga nisbatan, ayollar esa erkaklarga nisbatan ko'proq e'tirof etdilar. Ularning aksariyati tez va salmoqli daromad keltiradigan, qo'shimcha tahsilni talab qilmaydigan sohalarga ishga joylashishni xohlashadi. Shu ma'noda, qurilish sohasida ishlash mehnat migrantlari uchun ayni muddaodir. Qolaversa, bu yil savdo sohasida ishlashni istaydiganlar soni kamaydi, xizmat ko'rsatish va transport sohalarida ishlashni mo'ljallayotgan respondentlar soni ortdi.

So'rovda erkaklarning har ikkinchisi ishlash uchun qurilish, 15,4 foizi yo'lovchi va yuk tashish, 10,8 foizi xizmat ko'rsatish sohalarini tanlagan. Ayollar esa bolalarni, keksa yoki bemor kishilarni parvarishlash (40,6 foiz), savdo (12,5 foiz), xizmat ko'rsatish tarmoqlarida ishga joylashishni

So'rovlar natijalariga ko'ra, mehnat migratsiyasiga ketish istagini bildirganlarning katta qismini erkaklar tashkil qiladi. Pul topish uchun fuqarolar boshqa mamlakatga ko'pincha bir yil muddatga (26,7 foizi), kamroq holatda ikki yil muddatga borishni afzal ko'rishadi (15,8 foizi). Ishlash uchun uzoq muddatga ketmoqchi bo'lganlar foizi u qadar yuqori emas.

***Mazkur maqola
yana bir diqqatga
molik ma'lumotni
taqdim etdi.
Tashqi mehnat
migratsiyasi
masalalari
agentligi
yordamida boshqa
mamlakatga
ketish istagidagi
fuqarolar soni
o'tgan yildagiga
nisbatan o'sdi.
Xorijda ishga
joylashtirishni
va'da qilgan
shaxslar
orqali mehnat
migratsiyasiga
ketish niyatidagi
fuqarolar
soni pasayish
tendensiyasi
kuzatildi.***

istaydilar. Darvoqe, mehnat bozorida shaharliklarning o'ziga ishonchi qishloq aholisiga nisbatan kuchliroq ekan. Tahlillardan ko'rinadiki, chet davlatda muayyan muddat ishlab, keyin ona-yurtga qaytish istagidagi respondentlar soni o'tgan yillar natijalari bilan qiyoslaganda, biroz kamaydi va so'rov o'tkazish paytida 9,2 foizni tashkil qildi. Hududlar kesimida ko'rganda esa ko'proq Samarqand, Jizzax, Surxondaryo va Farg'ona viloyatlari aholisi chetga ketish istagida bo'lib, Navoiy, Buxoro va Sirdaryo viloyatlarida pul topish uchun mamlakatni tark etishga intiluvchi fuqarolar soni kamaygan. So'rov natijalariga asoslanib, mehnat migrantining ijtimoiy qiyofasini shunday ta'riflash mumkin: u 20–49 yoshlar o'rtasida, o'rta maxsus yoki o'rta texnik ma'lumotga ega, moddiy jihatdan o'zini ijtimoiy quyi sinfga mansub, deb hisoblaydi va qisqa fursatda boyib ketishni istaydi.

Mazkur maqola yana bir diqqatga molik ma'lumotni taqdim etdi. Tashqi mehnat migratsiyasi masalalari agentligi yordamida boshqa mamlakatga ketish istagidagi fuqarolar soni o'tgan yildagiga nisbatan o'sdi. Xorijda ishga joylashtirishni va'da qilgan shaxslar orqali mehnat migratsiyasiga ketish niyatidagi fuqarolar soni pasayish tendensiyasi kuzatildi. Bu shundan dalolat beradiki, migrantlar xorijga qonuniy tartibda ketishning afzalligini yanada teran anglamoqda va chet elda rasman ishga joylashish imkoniyatidan foydalanishni ko'proq xohlamqda. Respondentlar fikricha, noqonuniy migratsiya va migrantlarning odamfurushlar to'riga tushib qolishi bilan bog'liq xavf-xatarlarni kamaytirish kerak. Buning uchun yoshlar, ayniqsa, uyushmagan yigit-qizlar bilan ishlash tizimini yanada yaxshilash, noqonuniy migratsiya ustidan nazoratni kuchaytirish, aholining tashqi migratsiya bo'yicha xabardorlik darajasini oshirish va mahallaning salohiyatidan yanada samarali foydalanish, mehnat migrantlari, shuningdek, odam savdosi jabrdiydalari bo'lgan kishilarga ko'maklashuvchi muassasalar ishini jonlantirish hayotiy zaruratga aylandi.

UNICEF, Yoshlar ittifoqi va "Yuksalish" umumilliy harakati hamkorlikda "O'zbekiston yoshlari: muammo va istiqbollar" ("Молодежь Узбекистана: вызовы и перспективы") deb nomlangan yirik tadqiqot natijalarini e'lon qildi. Unda respublikaning barcha hududlarida istiqomat qiluvchi 14 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan 4 ming 500 nafarga yaqin respondent ishtirok etdi. Qolaversa, bevosita muloqot qilish uchun 24 ta fokus-guruhi shakllantirilgan. Tadqiqot uch yil mobaynida zamonaviy metodologiyalar asosida olib borildi. Loyihaga yetakchi mahalliy va xorijiy ekspertlarning jalb etilgani ham alohida e'tiborga molikdir.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Sotsiologik so'rov natijalari asosida tayyorlangan hisobotda aytilishicha, 15–20 yildan so'ng,

O'zbekiston noyob demografik dividendni qo'lga kiritadi. 2048-yilga borib mamlakatda mehnatga layoqatli aholi soni tarixiy pik darajasiga yetishi kutilmoqda. Tabiiyki, ularning salmoqli qismini yoshlar tashkil qiladi. Hozir davlat oldidagi asosiy vazifa demografik dividendni qo'ldan boy bermaslik hamda undan maksimal ravishda foydalanishdan iborat. Boshqacha aytganda, hukumat inson kapitaliga, ya'ni yoshlarning sifatli ta'lim olishi-yu intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarishiga katta hajmda investitsiya kiritishi zarur. Bu kelajakda nafaqat iqtisodiyotni yuksaltirish, balki ijtimoiy vaziyatni barqarorlashtirish, kambag'allik va salohiyatli kadrlar migratsiyasini qisqartirish, ishsizlikni bartaraf etish, xalqning turmush darajasini oshirish imkonini beradi.

Aksariyat yoshlar mavjud infratuzilma (ta'limdagi muhit, moddiy-texnik ta'minot, darslik va boshqalar)ni ijobiy baholagan. Ularning **94,7 foizi** pedagoglar faoliyati, **91,1 foizi** o'quv muassasalarining holatini qoniqarli, deb hisoblaydi. Ammo raqamli texnologiyalardan foydalanish masalasida vaziyat ko'ngildagidek emas. Jumladan, qishloq yoshlarining **30,4 foizi** maktabida internet yo'qligini aytgan. Shaharda bu ko'rsatkich **22 foiz** atrofida.

Respondentlarda ta'limdan umumiy qoniqish hissi mavjudligiga qaramay, ular ta'lim sifatini oshirish kerak, deb hisoblaydi. O'quvchi va talabalar ko'proq xorijiy tillarni o'rganish, kasbiy faoliyatda asqotadigan ishbilarmonlik, yetakchilik, kirishimlilik, ishga ijodiy yondashish, stressga chidamlilik, vaqtini to'g'ri taqsimlay olish kabi yumshoq ko'nikmalarni egallashni xohlaydi. So'rovnoma davomida yoshlar maktabdan ikkita muhim narsa – liderlik (**16,9 %**) va turli vaziyatlarga moslashuvchanlik (**10,9 %**) xususiyatlarini ololmayotganini ta'kidladi.

Yoshlarni qiynayotgan yana bir muammo ta'limning chiqimdorligi bilan bog'liq. So'rovnomada ishtirok etganlarning aksariyati o'qish xarajatlari (repetitor xizmati, sessiyani pora bilan yopish, kontrakt to'lovi) ularni stress va ilojsizlik holatiga solib qo'yayotganini aytgan. Bir oilaning repetitor uchun oylik xarajati ba'zan 30 dollardan oshadi. Shu nuqtayi nazardan, respondentlar maktabdan tashqari fan to'garaklarini ko'paytirish istagini bildirgan. Qolaversa, yoshlar o'qishga kirish hamda ishga joylashishda pul va tanish-bilishchilik muhim rol o'ynashini inkor etmadi. Demak, bugungi kunda ularning oliy o'quv yurtiga qabul hamda ta'lim jarayonlari adolatli o'tishiga ehtiyoji nihoyatda band.

Ayrim respondentlar ta'limdagi muvaffaqiyat insonning o'ziga bog'liq ekanini aytsa, qolgan salmoqli qismi o'qituvchini asosiy motivator, deb hisoblaydi. Afsuski, bolada oliy ma'lumotli mutaxassis bo'lish ishtiyoqini so'ndirayotgan malakasiz pedagoglar ham uchrab turibdi.

***Yoshlarni
qiynayotgan yana
bir muammo
ta'limning
chiqimdorligi
bilan bog'liq.
So'rovnomada
ishtirok
etganlarning
aksariyati o'qish
xarajatlari
(repetitor xizmati,
sessiyani pora
bilan yopish,
kontrakt to'lovi)
ularni stress
va ilojsizlik
holatiga solib
qo'yayotganini
aytgan. Bir
oilaning repetitor
uchun oylik
xarajati ba'zan 30
dollardan oshadi.***

**2016-yilda
O'zbekistonda
rahbariyat
almashishi bilan
iqtisodiyot vektori
ham o'zgardi. Ya'ni
uzoq muddat amal
qilib kelgan bitta
iqtisodiy model
ikkinchisi bilan
almashdi. Bunday
holat Koreya
Respublikasi,
Yaponiya, Xitoy
davlatlarida
o'tgan asrning
70-80-yillarida
kuzatilgan.**

O'qishni bitirgach uyda o'tirib qolayotgan yoshlar orasida ayollar salmog'i ancha yuqori – **51 foiz. 18 yoshdan** keyin mazkur ko'rsatkich yanada ortib, **74 foizga** yetmoqda. Buning sababini qizlar oila yumushlari hamda daromad topish uchun boshqa joyga ko'chib o'tish imkoniyatining cheklangani bilan izohladi.

Qishloq yoshlari shaharliklarga qaraganda olim ta'lim muassasalariga kamroq kiradi, shu bois, ularda tadbirkorlikka qiziqish yuqori. Ishlayotgan respondentlarning **35,7 foizi** xususiy sektorda band. Davlat idoralarida faoliyat ko'rsatayotganlar ham taxminan shuncha.

O'zbekistonda startap loyihalarga, asosan, qishloq yoshlari qo'l urmoqda. **17,5 foiz** respondent shuning orqasidan shaxsiy biznesini yo'lga qo'yganini qayd etgan.

Ayollar, asosan, sog'liqni saqlash, ta'lim va qayta ishlash sanoatida band. Erkaklar orasida nisabatan omallashgan kasblar quruvchilik va fermerlik hisoblanadi.

E'tiborlisi shundaki, yoshlar ishlashni xohlagan va real ishlayotgan sohalar o'rtasidagi tafovut juda katta. Respondentlarning **28,7 foizi ta'lim, 26,3 foizi ilm-fan, 22,9 foizi tibbiyot, 21,7 foizi biznes va menedjmentga** qiziqishini aytgan. Amalda esa qurilish obyektlari (**14,4%**), qayta ishlash sanoati (**10,6%**), dehqon va fermer xo'jaliklarida (**9,8%**) mehnat qilmoqda.

Yana bir muhim jihat. 2016-yilda O'zbekistonda rahbariyat almashishi bilan iqtisodiyot vektori ham o'zgardi. Ya'ni uzoq muddat amal qilib kelgan bitta iqtisodiy model ikkinchisi bilan almashdi. Bunday holat Koreya Respublikasi, Yaponiya, Xitoy davlatlarida o'tgan asrning 70-80-yillarida kuzatilgan. O'shanda mamlakat yoshlari o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi uchun qulay imkoniyat yaratilganini his etib, vatanini tark etmagan. O'zbekistondagi vaziyat ham shunga o'xshash. So'rovnomada qatnashgan yigit-qizlarning **77,3 foizi** xorijga ketish istagi yo'qligini aytgan. Bu unikal hodisa. Turli ijtimoiy-iqtisodiy muammolar bilan duch kelayotganiga qaramay, O'zbekiston yoshlarining aksariyati yurtga sadoqatini saqlab qolmoqda. Respondentlarning **63,4 foizi** ish, birinchi navbatda, qiziqarli bo'lishi kerak, deb hisoblaydi. Qiziqarli deganda ular o'zlari topgan ishni nazarda tutgan. Taassufki, **17,8 foiz** yoshlar ota-onasining qarshiligi sababli oliy ma'lumotli bo'lish orzusidan voz kechmoqda. Shundan **20,8 foizi** qizlar. Inchinun, hisob-kitoblarga qaraganda, O'zbekistonda oliy ma'lumotli mutaxassis maktab yoki kollej bitiruvchisiga qaraganda o'rtacha **55%** yuqori maosh oladi. **19,8 foiz** respondent (**26,3%**– erkaklar, **17,3%**– ayollar) uchun kasb tanlashda maosh hal qiluvchi o'rin tutadi. Qishloqdagi xotin-qizlar **1 million so'm**

(taxminan 100 dollar) oylikka ham qanoat qilishga rozi. **3-5 million** so'm, yoshlar uchun yaxshi oylik hisoblanadi.

Ish topishdagi muammolar. Yoshlarning ishga joylashishiga uchta asosiy omil to'sqinlik qilmoqda: o'zi xohlagan mutaxassislikni egallash uchun mablag'ning yo'qligi; oliygohga kirish uchun pul yoki tanish-bilishning yo'qligi; ota-onaning qistovi. Oxirgisi ayollar hayotida ikki baravar ko'p kuzatilmoqda.

Uyda o'tirgan yoshlarning yarmidan ko'pi xotin-qizlar bo'lib, erkaklar salmog'i bor-yo'g'i **14 foizni** tashkil qiladi. **52 foiz** holatda respondentlar oila a'zolarini parvarishlashga majburligi tufayli o'qish va ishlashdan voz kechmoqda. Boshqa sabablar sifatida kontrakt to'lashga sharoitning yo'qligi (**17,9%**) hamda o'qishga kira olmaslik (**17,1%**) ko'rsatilgan.

Oila qurgan ayollarning **88,1 foizi** ishlamaydi. Ko'p hollarda bunga ularning turmush o'rtog'i va qaynonasi to'sqinlik qilmoqda.

Ma'naviy mezonlar. Tadqiqot natijalari ko'rsatganidek, yoshlar, avvalo, ota-onasiga ishonadi. Ularning fikricha, yaxshi insonlar ota-ona farzandlari bilan doimiy muloqot olib boradigan, kasbiy yuksalishiga yordam beradigan, o'rinli tanqidiy mulohazalar bildirib, dunyoqarashini kengayotiradigan oilalardan yetishib chiqadi. Ba'zi respondentlar yaxshi insonni tarbiyalashda o'qituvchining ham roli muhimligini qayd etgan.

Er-xotin o'rtasidagi janjallar, otasizlik (erkaklarning uzoq vaqt xorijda migratsiyada qolib ketayotgani), kattalarning tirikchilik ilinjida farzandiga yetarlicha e'tibor qaratmayotgani oiladagi ma'naviy muhitni buzuvchi asosiy omillar sifatida tilga olingan.

O'zbekiston yoshlari deyarli barcha masalalarda ota-onasiga tayanadi. Kattalarga hurmat ko'rsatishi, ularning gapini ikki qilmasligi kerakligini ham yaxshi tushunadi. Chunki jamiyat hayoti, ayniqsa, mahalla-ko'yda shunday tartib o'rnatilgan.

Yoshlar oila qurish yoki pul topishni mustaqillik belgisi, deb tushunadi. Harqalay, bu ta'kid ayollardan ko'ra ko'proq erkaklarga xos. Chunki turmushga chiqayotgan qizlar moliyaviy masalalarda eriga tayanadi. An'anaviy o'zbek oilalarida erkak "oilaboqrovchisi" maqomini olgan.

Tadqiqot O'zbekistonda juda kam sonli yoshlar mamlakat doirasida hamda xorijga migratsiya qilish istagida ekanini ko'rsatdi. Ularning **77 foizdan** ziyodi chetga chiqishni umuman xohlamaydi. Bir tomondan, bu vatanparvarlik namunasi. Boshqa tomondan esa, ayrim yoshlar muhojirlik azobini boshidan o'tkazib, endi issiq joyini tashlab ketishni xohlamaydi. Yana bir qismi yangi joyda yangi hayot boshlashdan qo'rqadi.

Tadqiqot natijalari ko'rsatganidek, yoshlar, avvalo, ota-onasiga ishonadi. Ularning fikricha, yaxshi insonlar ota-ona farzandlari bilan doimiy muloqot olib boradigan, kasbiy yuksalishiga yordam beradigan, o'rinli tanqidiy mulohazalar bildirib, dunyoqarashini kengayotiradigan oilalardan yetishib chiqadi.

Yakuniy qism. Respondentlar yashash uchun qulay muhit shaharda ham, qishloqda ham topilishini inkor etmadi. Asosiysi bu joy tincho soyishda va sog'lom hayot kechirish imkonini berishi kerak. Ahamiyatli jihati shundaki, bugungi yoshlar siyosiy yangiliklarga ko'proq qiziqmoqda hamda o'z fikrini erkin ifodalashi mumkinligini biladi. Shunga qaramay, ularning jamoat tashkilotlari hamda siyosiy partiyalardagi faolligi havas qilarli darajada emas. Respondentlar mahalliy qarorlar qabul qilish jarayonida ishtirok etish imkoniyatidan mahrum ekanini ta'kidlagan – barcha masalalar faqat kattalar bilan bamaslahat hal qilinadi. Yoshlar bundan norozi, shu bois katta avlod vakillari bilan munosabatlarini qayta ko'rib chiqish kerak, deb hisoblaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Чиркин Г.Ф. Очерк колонизации Сибири во второй половине XIX и начале XX века в сборнике. Очерк истории колонизации Севера и Сибири. Пб. 1922. Выпуск № 2.
2. Переведенцев В.И. Проблемы адаптивности новых поселений и методы ее изучения // Изв. ТАК АН СССР. 1965. № 5, Вып. № 2.
3. Матлин И.С. Моделирование распределения населения. – Москва, 1975.
4. Топилин А.В. Территориальное перераспределение трудовых ресурсов в СССР. – Москва, 1975.
5. Оникиенко В.В., Поповкин В.А. Комплексное изучение миграционных процессов. – Москва, 1973.
6. Хомра А.У. Миграция населения: вопросы теории и методологии исследования. – Киев, 1979.
7. Мороквасич М. Перелетные птицы тоже женщины /М. Мороквасич // Обзор международной миграции, 1984.
8. Рыбаковский Л.Л. Миграционный обмен населением между Средней Азией и Россией. // Социологические исследования. – 1995. – № 9.
9. Рыбаковский Л.Л. Миграция — это явление. Три этапа процесса миграции. – Москва: Наука, 2001. – 114 с.
10. Зайончковская Я.А. Миграционная ситуация в стране. – Москва, 1999. – 246 с.
11. Миграция — это явление. Вып. 1. Теория и практика исследования. Приложение к журналу «Миграция в России». – Москва, 2001.
12. Хоткина З. Тендерная дискриминация в неформальной экономике / Тендерное равенство: поиски и решения старых проблем. – Москва, 2003.
13. Бритвина И.Б. Тендерная детерминация адаптации вынужденных переселенцев: социологический анализ / И.Б. Бритвина: авторуф. дис. ...докт. социол. наук. – Екатеринбург, 2006. – 38 с.
14. Davlatova Hulkaroy Uktamovna. (2021). Psycholinguistic research of children's speech by scientists. Researchjet Journal of Analysis and Inventions. DOI: <https://doi.org/10.17605/osf.io/ud96m> Volume 2, Issue 5 May,
15. Davlatova, H. (2022). Bolalarning aqli va nutqi rivojlanishida oilaning ta'siri. Scientific journal of the Fergana State University, (1), 51-51.

16. Davlatova Khulkaroy. (2023). *The role of psycholinguistics in the study of a foreing languages. international engineering journal for research & development. VOL. 8 NO. 4: VOLUME 8*
17. Rahmanova, G. ., Davlatova, K. ., Shahabitdinova, S. ., Odiljonova, A. ., Khayitova, S. ., & Akhunov, M. . (2025). *Migration and the elderly: Analyzing the social challenges of families left behind. Edelweiss Applied Science and Technology*, 9(1), 713–718. <https://doi.org/10.55214/25768484.v9i1.4235>
18. Rahmanova G., Davlatova K., Egamberdiyeva N., Khusanova K., Abduvaliyev M., & Maksudova H. (2025). *Patriotism and national identity in Uzbek female students abroad. Edelweiss Applied Science and Technology*, 9(1), 737–748. <https://doi.org/10.55214/25768484.v9i1.4238>
19. X.У Давлатова. (2019) *The variation of teaching kids to greeting in Uzbekistan and Great Britain. Молодой ученый*, (1), 212-213
20. Uktamovna, H. D. (2019). *Opportunities for english-speaking voices in the speech of children of the first school age. Problems and solutions of advanced scientific research*, 1(1), 226-229

“OILA VA GENDER” ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ «СЕМЬЯ И ГЕНДЕР»
“FAMILY AND GENDER” RESEARCH INSTITUTE

**OILA, XOTIN-QIZLAR VA
IJTIMOIY HAYOT**
СЕМЬЯ, ЖЕНЩИНЫ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ЖИЗНЬ
FAMILY, WOMEN AND SOCIAL LIFE

elektron ilmiy jurnal
электронный научный журнал
electronic scientific journal

1/2025

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2021-yil 17-iyundagi 1190-sonli
“Ommaviy axborot vositasi davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma” berilgan.
“Oila, xotin-qizlar va ijtimoiy hayot” jurnali “Ijtimoiy boshqaruv” jurnalining vorisidir.

*Jurnal mahalla va oila institutlarini mustahkamlash hamda gender tengligiga oid barcha ijtimoiy
masalalar sohasida fanlararo fundamental, ilmiy-amaliy tadqiqotlar va innovatsion g‘oyalarni
tatbiq etishga ixtisoslashgan nashrdir.*

Журналу выдано «Свидетельство о государственной регистрации средств массовой информации»
№ 1190 Управлением печати и информации города Ташкент от 17 июня 2021 года.
Журнал “Семья, женщины и общественная жизнь” считается продолжение журнала “Социальное управление”.

*Настоящий журнал – издание, специализирующееся на применении междисциплинарных,
фундаментальных научно-практических исследований и инновационных идей во всех социальных
вопросах, касающихся укрепления институтов махалли, семьи и гендерного равенства.*

The journal was issued «Certificate of state registration of mass media» No.1190 by the Press and
Information Department of Tashkent city dated June 17, 2021.
The journal «Family, women and social life» is a continuation of the journal «Social management».

*This journal is a publication specializing in the application of interdisciplinary, fundamental scientific
and practical researches and innovative ideas in all social issues related to strengthening the institutions
of makhalla, family and gender equality.*

MUASSIS:

“Oila va gender” ilmiy-tadqiqot instituti

JURNAL TAHRIRIYATI:

Bosh muharrir: **Egamberdiyeva N.**

Bosh muharrir o‘rinbosari: **Musurmanova A.**

Mas’ul kotib: **Mavlonov B.**

Muharrirlar: **Yunusov U., Sobirova E.,
Jabborov U., E.Sultonov**

Sahifalovchi: **Umaraliyev Z.**

Dizaynerlar: **Abdullayev L., Sobirov F.**

Web dizayner: **Yakubov O.**

*Jurnaldagi materiallardan foydalanilganda mualliflik huquqini e’tiborga olgan
holda jurnalga havola berilishi shart.*

*Jurnalga kiritilgan maqola materiallari mazmuni mualliflarning shaxsiy
ilmiy-nazariy yondashuvi va qarashi sifatida talqin qilinadi.*



1940

Nashriyot ro‘yxat raqami № 1043191. 24.09.2021-y.

Bosishga ruxsat etildi: 02.03.2024.

“Times New Roman” garniturası. Qog‘oz bichimi: 60x84 1/8

Nashriyot bosma tabog‘i 11,6.

100000, Toshkent shahri, Mirzo Ulug‘bek tumani,

M.Ismoilıy ko‘chasi 1-G uy.

“Pages Print” МЧЖ босмахонасида чоп этилди.

Тошкент, Олмазор тумани, Чимбой кўчаси, 8-уй.